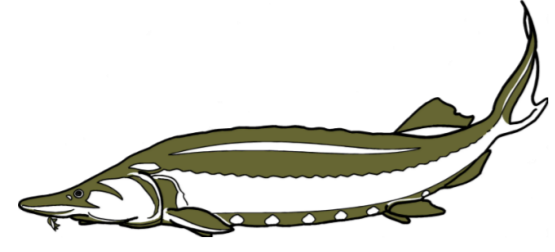

Vodní rostliny II. – emerzní

Lukáš Mareš, Pavla Řezníčková & Radovan Kopp

Oddělení rybářství a hydrobiologie, Agronomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Agronomická fakulta

Blatouch bahenní (*Caltha palustris* L.)

Blatouch bahenní je druhem z čeledi pryskyřníkovité (Ranunculaceae), v ČR se vyskytuje hojně od nížin až po horské oblasti.

- vytrvalá, až 50 cm vysoká bylina
- listy tmavozelené, srdčitého tvaru
- květy jsou jednotlivé, pětičetné, výrazně žluté
- kvete od dubna do června
- mokré louky, prameniště, lužní lesy, v pobřežní vegetaci rybníků se uplatňuje slabě

Rostlina obsahuje alkaloidy a všechny její části jsou jedovaté. V minulosti se nať používala v lidovém léčitelství, mladé listy jako jarní zelenina a poupata se nakládala do slaného nálevu.

Rozpuk jízlivý (*Cicuta virosa* L.)

Rozpuk jízlivý byl kdysi značně hojný, dnes již velmi vzácný druh. V ČR se vyskytuje velmi lokálně, především v jižních Čechách a v Polabí. Patří do čeledi miříkovité (Apiaceae).

- vytrvalá, 50-150 cm vysoká bylina s tlustými lodyhami
- listy poměrně velké, 2-3x lichozpeřené, jednotlivé lístky kopinaté se zubatým okrajem
- kvete od června do září drobnými bílými kvítky ve složeném okolíku
- bažinné mokřady a olšiny, dobře snáší kolísání hladiny

Rozpuk jízlivý je silně ohroženým druhem naší květeny (C2). Obsahuje alkaloid cicutoxin a jedná se o jednu z nejedovatějších středoevropských rostlin, díky tomu není využívána ani jako dekorativní.

Rukev bažinná (*Rorippa palustris* (L.) Besser)

Rukev bažinná se v ČR vyskytuje hojně na celém území vyjma nejvyšších poloh. Řazena je do čeledi brukvovité (Brassicaceae).

- jednoletá, zřídka dvouletá, 15 až 40 (80) cm vysoká bylina
- listy v přízemní růžici jsou peřenosečné, horní někdy celistvé s řídkými chlupy
- květenství hroznovitá, květy jsou stopkaté, bledě žluté
- kvete od června do září
- břehy řek a rybníků, zamokřená pole a příkopy, indikuje vody bohaté na živiny a snáší organické zatížení

Jedná se o medonosný druh, z mladých listů lze připravovat saláty. Na březích funguje protierozně, dá se pěstovat jako dekorativní druh v kontejnerech.

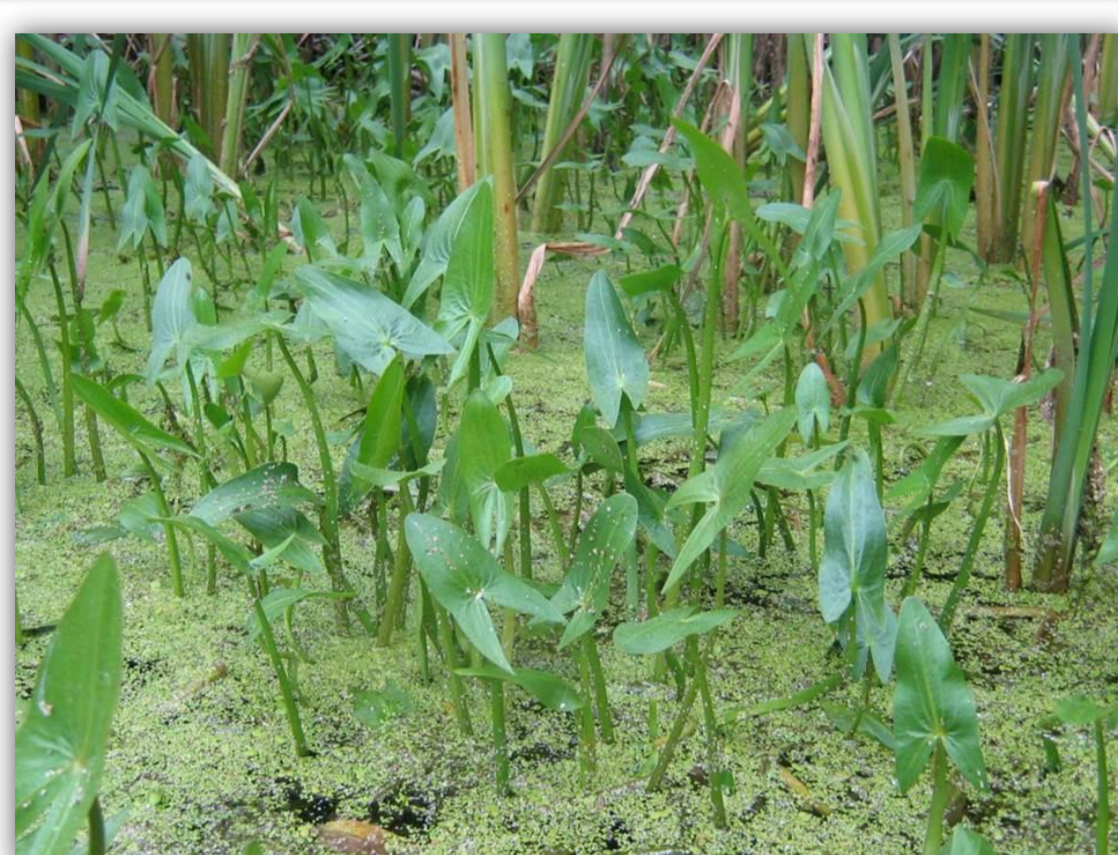

Halucha vodní (*Oenanthe aquatica* (L.) Poiret)

Halucha vodní se v ČR vyskytuje především v rybníčních oblastech jinak vzácné nebo chybí. Patří do čeledi miříkovité (Apiaceae)

- jednoletá, nejčastěji však dvouletá, 50 až 150 cm vysoká bylina
- lodyha větvená, rýhovaná, přímá, občas poléhavá
- listy netvoří přízemní růžici a jsou 2-3x lichozpeřené
- drobné bílé kvítky ve složeném okolíku
- kvete od června do srpna
- mělké stojaté vody (do 1 m), obnažená dna a periodicky zaplavovaná stanoviště

Rostlina se v minulosti používala v léčitelství při léčbě astmatu, ale použití je rizikové, protože je značně jedovatá. Latinské rodové jméno rostliny je totožné s drozdovitým ptákem bělořitem (*Oenanthe* sp.).

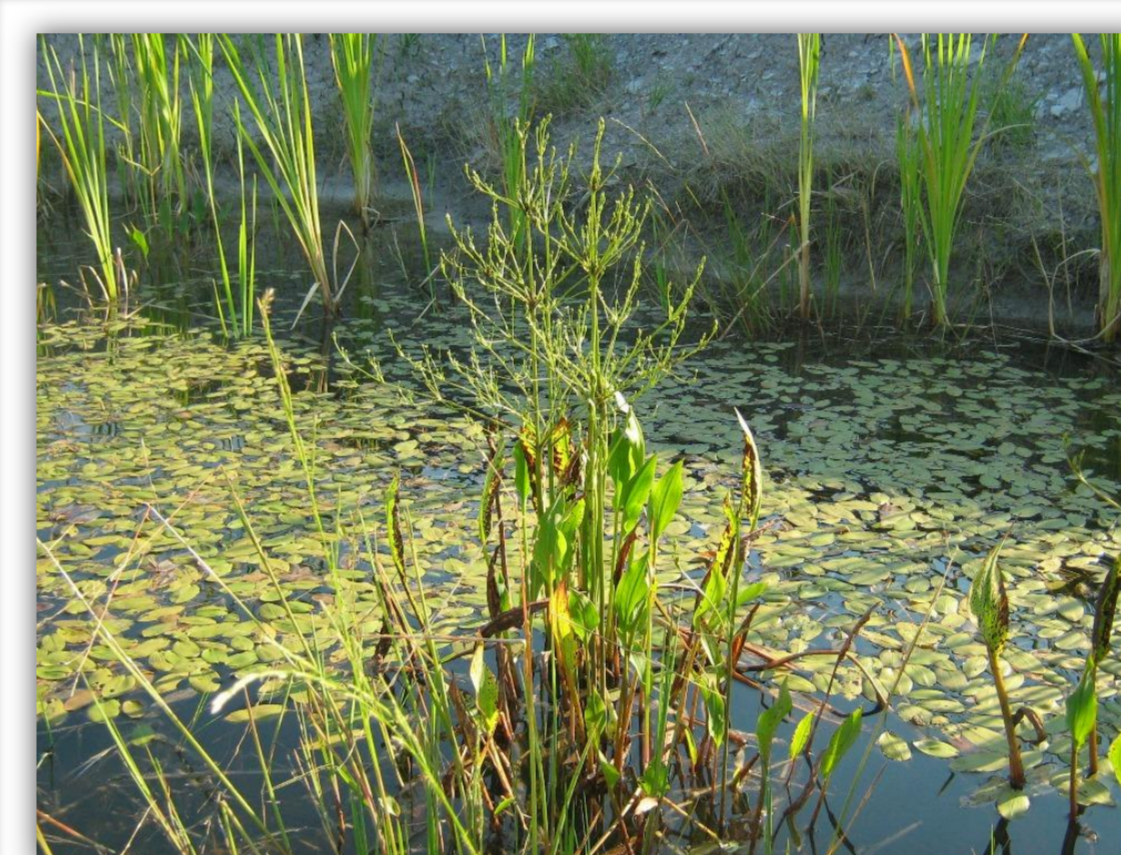

Šípatka vodní (*Sagittaria sagittifolia* L.)

Šípatka vodní je druhem z čeledi žabníkovité (Alismataceae). V ČR se vyskytuje roztroušeně, častěji je v rybníčních oblastech.

- vytrvalá, až 100 cm vysoká bylina
- ponořené listy úzké, vzplývavé eliptické až střelovité, vnořené ostře střelovité
- kvete od června do srpna, latovité květenství na dlouhých stopkách, květy jednopohlavné, ve spodní části ♀, v horní ♂
- mělké zabahněné části stojatých a mírně tekoucích vod, snáší bez problémů kolísání hladiny, mezotrofní i eutrofní vody

Šípatka je charakteristická různotvarostí listů, jedná se o velmi dekorativní rostlinu. Poskytuje rybám úkryt i místo pro rozmnožování. Hlízky chuťově připomínají hrách a obsahují cca 30 % škrobu, což je více než v bramborách, mohou se i sušit a rozemílat na mouku. Při pěstování je výnos asi 150-200 kg/ha.

Žabník jitrocelový (*Alisma platago-aquatica* L.)

Žabník jitrocelový je v ČR hojně se vyskytující druh. Řazena je do čeledi žabníkovité (Alismataceae).

- vytrvalá, až 100 cm vysoká bylina
- listy v přízemní růžici, dlouze řapíkaté, vejčité, nanejvýš srdčité, vyčnívají nad hladinu
- kvete od června do září, květenství bohatá lata drobných bílých květů, otevírají se převážně odpoledne
- stojaté a mírně tekoucí vody, bažiny, příkopy a obnažená dna

Žabník jitrocelový indikuje půdy bohaté na dusík. V minulosti byl používán v lidovém léčitelství, jde však o poměrně jedovatou rostlinu. Často je využíván jako dekorativní druh v zahradních nádržích.

Prustka obecná (*Hippuris vulgaris* L.)

Prustka obecná je vzácná rostlina z čeledi prustkovité (Hippuridaceae). V ČR roste velmi ojediněle ve středních a severních Čechách a na jižní Moravě.

- vytrvalá, 20-190 cm dlouhá, plazivá bylina
- listy v přeslenech po 8-16, jednoduché, čárkovité
- kvete od května do července, květy drobné, zelené, přisedlé v paždí listů vnořených lodyh
- stojaté, méně často tekoucí vody, okraje rybníků, tůně, indikuje přirozené eutrofní nádrže a mokřady s kolísavým vodním režimem

Prustka obecná je kriticky ohroženým druhem naší květeny (C1).

Jedná se o velmi dekorativní druh, který bývá často pěstován v různých zahradních nádržích, a běžně ho pěstují a nabízejí mnohá zahradnictví.

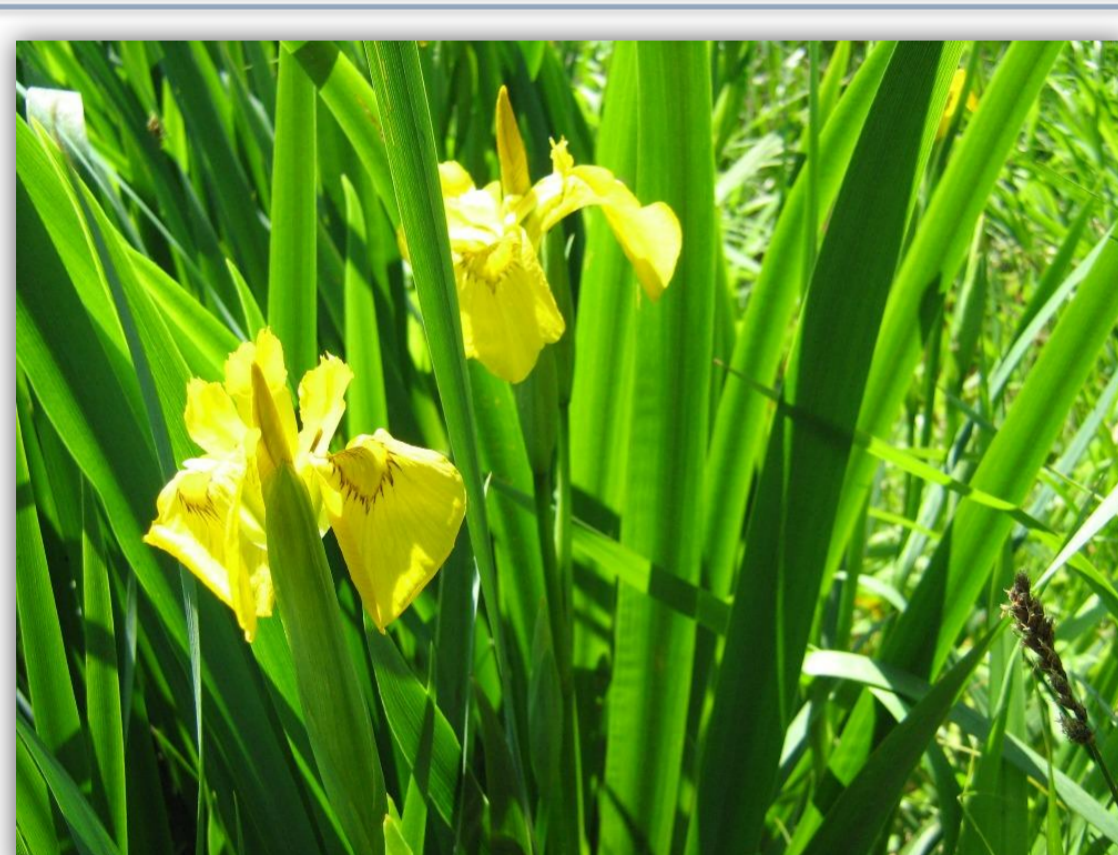

Vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata* L.)

Vachta trojlístá je rozšířena roztroušeně až vzácně po celém území ČR od nížin po horské oblasti, zcela chybí v teplých a suchých oblastech. Patří do čeledi vachtovité (Menyanthaceae).

- vytrvalá, 15-30 cm vysoká bylina se silným oddenkem
- listy dlouze řapíkaté, masité, trojčetné
- kvete od května do června, květenství hrozen, květy bílé, nápadně třásnitě
- mokré louky, rašeliniště, bažiny, mokřady, mělké tůně, kyselé půdy

Vachta trojlístá je ohroženým druhem naší květeny (C3). Vachta je velmi stará léčivá rostlina, která se používá při výrobě hořkých žaludečních likérů. Jedná se o velmi dekorativní medonosnou rostlinu, která bývá často pěstována v zahradních nádržích.

Kosatce žlutý (*Iris pseudacorus* L.)

Kosatce žlutý je v ČR rozšířen v nížinách až pahorkatinách, na celém území roztroušeně, místy je značně hojný, místy chybí. Řazena je do čeledi kosatcovité (Iridaceae).

- vytrvalá, až 200 cm vysoká bylina
- listy dlouhé, mečovité, dvouřadě uspořádané
- kvete od května do června, květy přílbovité, jasně žluté, hnědě žilkované
- stojaté a mírně tekoucí vody, vyžaduje mírné kolísání hladiny, citlivý na organické znečištění

Kosatce žlutý je významná dekorativní rostlina, vhodná je i ke křížení s kulturními druhy kosatců. Oddenek je ve farmacii znám jako fialkový kořen s typickou vůní a využíván je i v kosmetice.

Přeslička říční (*Equisetum fluviatile* L.)

Přeslička říční je druhem z čeledi přesličkovité (Equisetaceae). V ČR se vyskytuje hojně až roztroušeně, vápněním rybníků značně ustoupila.

- vytrvalá, 30-150 cm vysoká, statná přeslička
- lodyha nevětvená nebo přeslenitě větvená, větve v přeslenu po 3-15
- zralost výtrusů květen až červenec, klasy vejčité, krátké
- okraje stojatých a pomalu tekoucích vod, rašeliniště, mokré louky, příkopy, na kyselých půdách, až do hloubky 80 cm

Přeslička říční bývá občas využívána jako dekaorační druh v kontejnerech do zahradních nádrží, často v kombinaci s dalšími druhy rostlin.

Mochna bahenní (*Potentilla palustris* (L.) Scop.)

Mochna bahenní roste v ČR roztroušeně, ve střední Čech vzácná, směrem k hranicím státu častěji, zcela chybí na východě Moravy. Je řazena do čeledi růžovité (Rosaceae).

- vytrvalá, až 100 cm vysoká, statná bylina s dřevnatým oddenkem
- listy zpeřené se 2-3 járy lístků, lístky zubaté, na lici zelené, na rubu šedé až namodralé, výrazné palisty
- kvete v červnu a červenci, květy vínové, až 2,5 cm v průměru
- rašeliniště, močály, mokré ostřicové louky, na kyselých půdách

Mochna bahenní je řazena mezi vzácnější druhy vyžadující další pozornost (C4). Obsahuje velké množství tríslovin a antibiotické látky, hojně se využívala v lidovém léčitelství. Dekorativní druh, nebývá však příliš pěstována.

Vrbina obecná (*Lysimachia vulgaris* L.)

Vrbina obecná se v ČR vyskytuje roztroušeně až hojně od nížin do hor, místy však zcela chybí. Druh patří do čeledi prvosenkovité (Primulaceae).

- vytrvalá, 50-150 cm vysoká, statná bylina
- listy vstřícné nebo po 3-4 v přeslenu, eliptické až kopinaté
- kvete od června do srpna, květenství mohutná lata, květy zlatožluté
- vlhké až podmáčené louky, lužní lesy, mokřady, příkopy, okraje rybníků a řek

Vrbina obecná je dekorativní medonosný druh, dříve hojně využívaný v lidovém léčitelství. Listy odstraňují zápach z úst, nať sloužila k přípravě barviv. Též spjatá s vodním prostředím je podobná **vrbina kytkokvětá** (*Lysimachia thysiflora* L.), u které jsou květenstvím husté hrozny vyrůstající z úžlabí listů. Vrbina kytkokvětá je ohroženým druhem (C3).

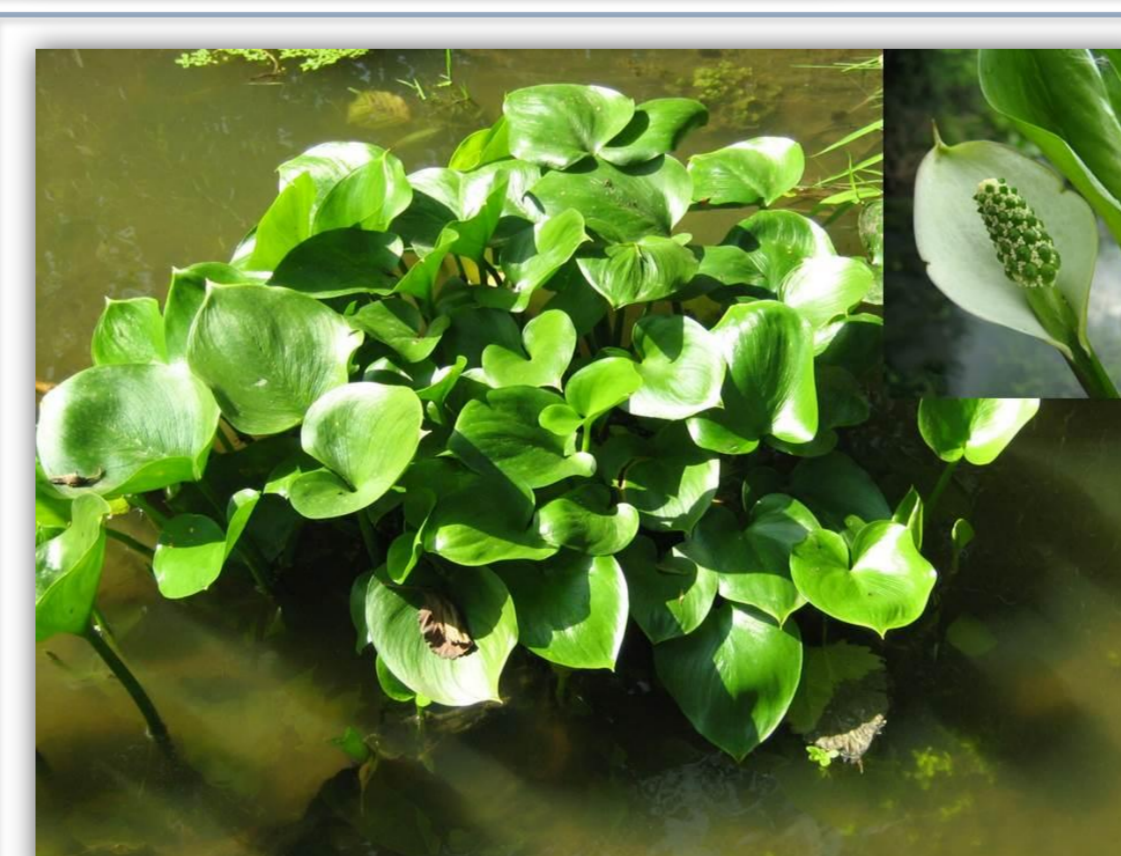

Šmel okoličnatý (*Butomus umbellatus* L.)

Šmel okoličnatý je druhem především teplejších oblastí ČR, velmi vzácný je v jižních Čechách. Patří do čeledi šmelovité (Butomaceae).

- vytrvalá, až 150 cm vysoká, statná bylina
- listy v přízemní růžici, čárkovité, dole trojboké
- kvete od června do srpna, květenství šroubel, květy nápadně velké, bledě růžové
- stojaté a mírně tekoucí vody, obnažená dna, typický indikátor kolísání vodní hladiny a slabě zásaditých půd

Šmel okoličnatý je řazen mezi vzácnější druhy vyžadující další pozornost (C4). Jedná se o medonosný, velmi dekorativní druh. Oddenek je bohatý na škrob a cukry, dá se využít k přípravě mouky a též jako náhražka kávy. Úporným plevellem je šmel na rýžových polích.

Ďáblík bahenní (*Calla palustris* L.)

Ďáblík bahenní roste v ČR roztroušeně od nížin do podhorských oblastí, především v Třeboňské pánvi, na Jindřichohradecku a Českomoravské vrchovině. Patří do čeledi áronovité (Araceae).

- vytrvalá, 15-50 cm vysoká bylina se silným zeleným oddenkem
- listy dlouze řapíkaté, okrouhle srdčité
- kvete od května do července, květenství palice s toulcem, ten je na rubu zelený uvnitř bílý, plodem červené bobule
- mělké vody, rašeliniště, mokřady, tůně, mrtvá ramena

Ďáblík bahenní je ohroženým druhem naší květeny (C3). Druh je dekorativní a používá se v zahradních nádržích. Oddenky jsou bohaté na škrob a v severovýchodních zemích je konzumují vařené, nicméně celá rostlina je jedovatá a skot po spášení čerstvých listů hyne. Pozorovány byly i otravy dětí po požití červených bobulí.

Tento učební materiál je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky. Byl vydán za podpory projektu OP VK CZ.1.07/2.2.00/28.0302 Inovace studijních programů AF a ZF MENDELU směřující k vytvoření mezioborové integrace.